

Визначальні засоби правового мислення містяться у понятійно-категоріальному апараті юриспруденції, чільне місце серед яких займають правові презумпції, преюдиції, фікції, юридичні конструкції тощо.

Отже, за допомогою правових презумпцій, правових фікцій та інших визначальних засобів правового мислення, правове мислення втілюється у особливу форму мислення юриста, що детермінує існування загальної для правознавців професійної мови, забезпечуючи інформативність, ефективність, компетентність, оперативність професійної юридичної діяльності.

Павлов С. С.

Національний університет «Одеська юридична академія», доцент кафедри теорії держави та права, кандидат юридичних наук

ПРЕЗУМЦІЯ ДОВІРИ ЯК ОСНОВА СУЧАСНОГО ПРАВОВОГО ЖИТТЯ УКРАЇНИ

Сучасне правове життя України, як і в будь-якій іншій країні тісно взаємопов'язане з довірою та на ній ґрунтується. Можемо з упевненістю стверджувати про те, що суспільство функціонує як система багаторівневої взаємної довіри. Довіра лежить в основі більшості процесів соціальної, в тому числі ділової комунікації, становить найважливіший момент соціального управління, регулювання та виховання на усіх рівнях. Тільки певний рівень взаємної довіри сторін дозволяє взагалі відбутися соціальної комунікації і направити її в конструктивне русло.

Довіра з давніх часів виступала об'єктом та предметом наукових досліджень у філософії, психології, соціології, історії, праві, політології тощо. У той же час, незважаючи на численні наукові дослідження довіри, сьогодні не існує єдиної наукової концепції, не кажучи вже про теорію довіри і її розгорнутої моделі, не вивчені провідні чинники довіри, не в повній мірі визначені її структурні елементи, функції, властивості, види. Більше того, дослідники довіри продовжують полемізувати про сутність і основний зміст довіри, намагаючись визначити ті необхідні і достатні критерії, які дозволили б відокремити цей феномен від схожих з ним явищ, таких як довірливість, переконаність, віра, впевненість і т. д.

В психології та соціології досліджено, що довіра це взаємне метавідношення між суб'єктом та об'єктом, яке являє собою їх соціопсихологічний зв'язок вищого рівня, що узагальнює, конкретизує та виступає основою для інших відносин.

За Л. А. Обловою, основна відмінність цих двох вір в тому, що релігійна віра спирається на авторитет, який нав'язує догматичне, ортодоксальне розуміння абсолютного й заміною автономний досвід на авторитарний. Це безумовно призводить до відсторонення людини від іншої реальності. Людина, яка пізнає, в свою чергу, змушена опиратися на запозичені норми, автоматично пригнічуючи споконвічну здатність пізнавати динамічно і самостійно. Тому в актах релігійної віри людина догматично ставиться до абсолютного,

відчужено сприймаючи непізнану реальність. Тоді коли, людина, що охоплена станом світської (філософської) віри, своїми пізнавальними актами, безумовно, проникає туди, куди доступ релігійній вірі закритий. Формуючись під впливом позалогічного досвіду, філософська віра спрямована в онтологічну підставу, що дозволяє людині опиратися на мимовільне, таке, що встановлюється автономно. Тому стан віри в бутті є метафізичним та піддається формальному осмисленню. Він не об'єктивується, а виражає себе виключно символічно, що дозволяє не замикатися на змістовних пошуках граничних феноменів і відтворювати себе в межах свободи.

Безумовно, що у праві довіра відіграє осново-творчу й провідну роль, є складовою його метаоснови. Оскільки, право у філософському розумінні своєї сутності, являється за знаменитим кантівським визначенням: «... сукупністю умов, за яких свавілля одного (особи) сумісне з сваволею іншого з погляду загального закону свободи».

Фрідріх Гегель робить це визначення більш лаконічним: «ідея права є свобода», а система права – «царство здійсненої свободи». Тому, довіра у праві є передумовою та базисом свободи.

В сучасному високорозвиненому та науково обґрунтованому праві, довіра знаходить свій прояв у різних іпостасях: існує ряд моделей довіри як автономних соціальних відношень, закріплено моделі довіри в якості соціально-психологічних складових юридичних конструкцій, розроблено векторні моделі довіри за галузями права, нормативно-встановлено модель довіри як зустрічного еквівалентного елемента відносини, сформовано факторні та структурно-факторні моделі довіри тощо.

В загальному сенсі можемо говорити про певну формалізацію довіри у праві, що супроводжується появою самостійних юридично-значимих понять, термінів, принципів, механізмів, конструкцій і т. д., – обов'язковою складовою яких є юридизація довіри на усіх рівнях соціального життя. Зокрема, механізм безпосередньої та представницької демократії опирається та функціонує на довірі носіїв джерела державної влади – народу; реалізація законних інтересів та суб'єктивних прав у кожній галузі права пов'язана з волевиявленням суб'єктів, яке детермінується у довіру (довіреності, доручення, уповноваження, делегування, тощо) стосовно інших суб'єктів; на кінець існуючий стан позитивного права, правопорядку, законності, правосуддя ґрунтується на презумпції довіри.

Якщо вести мову про «презумпцію довіри», варто виходити з класичного розуміння презумпції у праві. Під якою в юридичних колах прийнято вважати, від лат. *praesumptio* – «припущення» – припущення про наявність чи відсутність певних обставин, що спираються на зв'язок між фактами, які припускаються, та такими, що існують, і це підтверджується життєвим досвідом. Презумпція є не достовірним фактом, а фактом, що припускається з великою ймовірністю і застосовується в юридичній практиці як засіб, що полегшує досягнення істини у вирішенні певного юридичного питання.

Норбер Рулан в своїй роботі Антропологія права піднімає питання: «... чому ж, власне, служать міфи? Для одних вони являють собою лише плід діяльності людського розуму, для якого реальність – тільки опора, від якої він відштовхується. Для інших,

якщо міф може бути підданий аналізу як особлива мова, ця мова є носієм сенсу, що прагне до вирішення протиріч реального світу або до його перетворення ...».

Як ми бачимо, підсумовує Норбер Рулан, міфи нашого позитивного права зовсім не невинні: держава (а також соціальні групи, які його контролюють) використовує їх, щоб надати суспільству його власний портрет, який в дійсності не відповідає реальній структурі.

Фальковський А. О.

Національний університет «Одеська юридична академія», асистент кафедри теорії держави і права, кандидат юридичних наук

АКСІОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД В ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВОМУ ПІЗНАННІ

На сучасному етапу розвитку філософії права є необхідно осмислення ролі аксіологічного підходу, що набуває все більшого запиту в методології досліджень у межах цієї сфери. Це пов'язано з подальшим розумінням ролі ціннісного підходу у філософсько-правовому пізнанні.

Отже, філософія права в наш час стає все більш орієнтованою на ціннісну проблематику, розкриття ціннісної сутності права та рефлексію над ціннісними основами правової реальності. В методології сучасного філософсько-правового пізнання шляхом застосування аксіологічного підходу представляється найбільш важливим вирішення кількох вельми значущих проблем: по-перше, в сфері онтології права – визначення ціннісних основ права; по-друге, в сфері гносеології права – розкриття ціннісних чинників у правовому пізнанні; по-третє, з'ясування ролі цінностей у методології сучасної юриспруденції; по-четверте, в сфері антропології права – розкриття ціннісних компонентів у правовому бутті людини.

Проблеми, що постають в межах онтології права обумовлює пошук адекватного методологічного інструментарію для всебічного та ретельного дослідження. В цьому контексті набуває особливого значення подолання застарілих засобів пізнання права, вихід на такий шлях досягнення багатомірної і полівалентної правової реальності нашого часу як методологічний плюралізм, що передбачає широке застосування різноманітних підходів, серед яких центральним є аксіологічний підхід.

Як методологічна стратегія онтологічних проблем філософії права аксіологічний підхід передбачає досягнення права як ціннісно-нормативної системи, сутність якої визначається соціокультурним контекстом. Його застосування обумовлюється кореляцією між світом цінностей та правовою реальністю, що знаходяться в тісній взаємодії, переплетеності та додатковості. Адже сприйняття права в суспільній та індивідуальній свідомості може бути позитивною тільки коли право в цілому та окремі його складові (правові норми) закріплює певні цінності, що є значущою для людини та суспільства. Важливе місце в системі фундаментальних онтологічних аспектів філософії права займає питання про глибинні основи права в бутті людини та суспільства, а також такий ракурс цієї про-